

FRANCISC IOSIF RAINER – BIOGRAFIA UNEI PERSONALITĂȚI UNIVERSALE

Francisc Iosif Rainer – biography of an universal personality

Prof. Dr. Adrian Majuru

Motto:

„Există o sinteză a cunoașterii, care, prin artă și știință, poate arunca o punte între om și dumnezeire!

(Francisc Iosif Rainer)

Preocupările lui Francisc Rainer sunt dificil a fi încadrate în domenii bine delimitate, pentru că avea pentru fiecare ceas al zilei o mărturisire de făcut. Iar această mărturisire era sinteza unor preocupări și cercetări elaborate, venită din medicină și trecută prin filtrele culturii universale sau decupată din literatură, artă sau filozofie și adăugată complementar excursului medical.

Acest lucru surprindea foarte mult, iar colegii săi de facultate spuneau că „este un fenomen“. De fapt, abilitatea răspunsului pornit de la particular și dez-voltat către general a fost construit numai prin efortul personal. Rainer spunea foarte simplu acest lucru studenților săi: „Personalitatea se dezvoltă rezolvând probleme puse de realitate. Alegerea soluțiilor preferate în această rezolvare fixează genul personalității. Importante sunt ciocnirile cu realitatea, iar nu fantomele lucrurilor. Putem fi convinși că singura cale care ne este oferită pentru a evolua este cea a efortului personal. Nu putem evolua decât după intuiția noastră, de aceea fiecare din noi trebuie să găsească calea personală prin care își crește calitățile“¹.

Soția sa spunea despre el că a trăit până la 40 de ani, adică până între anii 1913-1914 într-o „îndelungată adolescență“ din care a ieșit pe neașteptate cu o mare responsabilitate: cursul de anatomie de la Facultatea de Medicină din Iași. Și în deschiderea acestui curs, Rainer anunța un principiu de viață și metodă pedagogică, construite în tăcere și deplină intimitate, în vremea celor 17 ani de clinician la

*Student în primul an la
medicină. Imagine din
anul 1892, la 18 ani*

spitalul Colțea: „Am avut în totdeauna convingerea că nu există simțire atât de înaltă, nici gândire atât de vastă și de adâncă, încât să nu le poți împărtăși unor minți și inimi tinere. E menirea cea mai frumoasă a profesorului, să găsească căile pentru aceasta. Cât sunt de departe de acest ideal, nimeni nu poate ști mai bine decât mine! Dar prețul pe care-l au ființele D-voastră pentru mine cred că l-ați simțit. Pot spune fără șovăială, că am văzut în D-voastră, tot viitorul D-voastră“².

Rainer a intrat în viața pedagogică cu credința în solidaritatea sufletelor omenești, încercând să dobândească „un avut sufletesc și intelectual cu gândul de a-l trece altora“, deși „hotarele sufletului nu le vei afla umblând și oricât vei cutreera toate drumurile atât de adânci sunt înțelesurile lui“. Se sim-

¹Fr. I. Rainer cit Prof. Dr. Gh. Ghițescu, Fr. Rainer, profesor de anatomie artistică, revista «Arta Plastică», nr. 12, anul XI, 1964, p. 608

²Arhiva Rainer, I mss 3 a-c, Marta Trancu, jurnal biografic. Fragmente, fila 14, Academia Română

Fr. Iosif Rainer în anul 1913, la 39 de ani, în timpul campaniei din Bulgaria

țea într-atât de legat de sufletul uman încât îi părea „o crimă să-mi bat joc de tineret”³.

Lucra cu migală și mare delicatețe cu sufletele tinere, atât în sala de curs, cât și în sălile de disecție. O zi din viața lui Rainer nu era numai cu debut timpuriu, dar și foarte variată ca program, toate aceste variații servind unui singur scop: cunoașterea sufletului omenesc. Ziua de lucru începea dimineața la două sau trei și ce era mai greu de citit, citea dimineața. Citea de la 2 la 8 și apoi intra în serviciul medical. La ora cinci după amiază era la Șosea, la rondul al II-lea, spunând celor apropiați: „nu numai plimbarea, dar să stăm și pe iarbă și apoi după un sfert de oră să răspundem. Cursele de bicicletă erau în fiecare zi, sau de 2, 3 ori pe săptămână. Una din chestiile pe care le pune era transformarea energiilor. A propus să se unească Iosif, Bruckner și Bușilă, să ia fiecare câte o carte și să refere fiecare. Lucrurile cele mai importante le scria caligrafic și le pune pe pereți, pe cartoane, spunând că atunci când trece, trebuie să dea cu ochii de ce a scris. Spunea că nu are nici un sens să trăiești, dacă nu poți să faci ceva...”⁴.

Aceasta se întâmpla în anul 1897. Peste ani, Dr. Negreanu consemna această realitate și rezultatele ei, venite dintr-un efort individual continuu de perfecționare: „Cine nu a avut în viața lor nopți de insomnie, frământat de marile probleme cosmice, acela nu e vrednic să se numească om și nu e vrednic să trăiască. Acela e om, care e în stare să moară pentru o idee. Când cu monografia de la Fundul Moldovei (Bucovina), Rainer mergea seara cu elevii se uita la cer și dădea explicații astronomice și recita din partea a II-a din Faust. Făcea niște pași mari. Umbla pe munte cu o repeziciune ca nimeni altul. A făcut tot timpul scrimă cu Pipart, Bădescu și Pancu”⁵.

³Ibidem, fila 15 și fila 77.

⁴Ibidem, fila 89

⁵Ibidem, fila 93

Rainer construia din același fond de cunoștințe de cultură generală și de strictă specialitate un demers aplicat, pe forma specifică a cursului de anatomie. A predat în același timp, studenților la medicină, arte plastice și la Institutul Național de Educație Fizică. În acest din urmă caz, explicațiile lui de curs arătau astfel: „Mersul e alcătuit dintr-o succesiune de poziții în care sunt angajate toate segmentele corpului; este un act personal, în funcție de raportul de pârghii ale segmentelor corpului și mai e în funcție de temperamentul omului. Starea sufletească încă se reflectă în acest gest elementar al nostru. Forma pe care o ia încălțăminte ce o uzăm ne dă indicii sigure de felul cum acționează lanțul de forțe din corpul nostru împotriva gravi-

Fr. Rainer într-o imagine din anul 1914, la 40 de ani

tației. (...) În masa cromatică care cuprinde „gheni” purtători ai însușirilor pe care le primim ca zestre de la antedecedenții noștri, stă întipărită forma corpului, temperamentul și însușirile sufletești și chiar destinul omului”⁶. Apoi sublinia că toate calitățile fizice „trebuie câștigate prin străduințe și prin sudoare de către fiecare generație” deoarece, „În ființa noastră, numai fenotipul poate fi influențat, într-o anumită măsură, de mediu și de educație”⁷.

Pentru studenții de la arte plastice era un altfel de demers, Rainer spunând că „trebuie să educăm ochiul studentului pentru a percepe diferitele subtilități și nuanțe, trebuie ascuțită facultatea de diferențiere”⁸.

⁶Dr. Iacob Mihăilă, Activitatea prof. Rainer la Institutul Național de Educație Fizică, «Căminul Cultural», Revista de cultura a poporului, sept. octombrie 1945, anul XI, nr. 9-10, Fundația Regele Mihai I, 1945, pp. 737-738

⁷Dr. Iacob Mihăilă, Activitatea prof. Rainer la Institutul Național de Educație Fizică, «Revista de Educație Fizică și Sport», anul 23, nr. 9, septembrie 1970, p. 3

⁸Prof. dr. Gh. Ghișescu, op. cit, p. 63

Fr. Rainer la 41 de ani, în anul 1915

Despre această proiecție a profesorului față de rezultatul final al unui curs universitar, unul dintre foștii studenți de la arte plastice, d-na Aurora Pavelescu își amintea la peste două decenii distanță, în anul 1945, despre cum decurgea cursul de anatomie artistică al prof. Rainer: „Examinând modelul viu ni se atrage atenția asupra proporțiilor. Profesorul ne-a explicat o schemă de proporții după metoda lui Fritsch. Era simplă și ușor de calculat. Se măsura lungimea coloanei vertebrale, care era împărțită în patru părți (module). Cu ajutorul acestor module se combină schema de proporții. Cum eram familiarizați cu găsirea pe modelul viu a punctelor, care reprezentau centrele articulațiilor, puteam lua măsurile pe care le aplicam pe schemă. Într-o parte figurau lungimea membrilor așa cum ar fi trebuit să fie după regulile proporțiilor, iar în cealaltă, ceea ce găseam în realitate.

De multe ori disproporția era impresionantă. Măsurând un număr mai mare de modele, ne familiarizăm cu acest procedeu și cu timpul ne dădeam

Fotografie realizată în perioada noiembrie-decembrie 1916 la 42 de ani

seama de la prima vedere dacă un corp omenesc e proporționat sau nu e. (...) Pe modelele feminine observăm depunerile de țesut adipos. Profesorul ne explica schimbările care se ivesc în raport cu vârsta. Modelele masculine ne dădeau prilejul să examinăm musculatura, să ne dăm seama ce este tonusul muscular. Luam cunoștință de vasele sanguine superficiale. La fiecare lecție aveam prilejul să cunoaștem noi amănunte. Rând pe rând ni se descriau: ureche, nasul, ochiul, înfățișate anatomic și apoi comparate pe modele și în diferite opere de artă, după epocă și autori. Observam culoarea irisului și ni se spunea cui i se datorează și cum se explică diferențele lui culori. Interpretam particularitățile deosebite ale figurii, fie ca însușiri fetale, fie ca elemente patologice, fie ca diferențe rasiale. (...) Uneori în fața unui model, studentul chemat să-l examineze, nu observa toate amănuntele. Atunci Profesorul îl ajuta. De exemplu, întreba dacă a mai văzut undeva cutele de pe gât, care se vedeau la o femeie tânără. Profesorul ne amintea că se găsesc la Venus din Milo și sunt deci un semn de frumusețe. Este așa numitul „collier de Venus“. Exemple de amănunte estetice ne dădea foarte numeroase: pernița de grăsime situată în dreptul axilei pe marele pectoral sau gropițele lombare laterale inferioare. Toate erau amănunte figurate cu multă grijă pe statuile antice⁹.

Referitor la cursul lui Fr. Rainer de la Academia de Arte Frumoase, profesorul Gheorghe Ghițescu considera că anatomia ca „știința formei vii s-a întâlnit la Rainer în mod firesc cu știința formelor exterioare ale corpului viu, cu anatomia artistică. (...) Dincolo de domeniul anatomiei și al discuției modelajului muscular în repaus și în mișcare, în lecții speciale, sau în simple incursiuni legate de probleme anatomice, se deschidea domeniul vast al morfologiei exterioare diferențiate și al expresiei¹⁰.

Pentru studenții săi de la medicină, Rainer avea un demers științific orientat către intervenția imediată, nu fără includerea intuiției. El spunea că sunt necesare „nu cunoștințe multe, ci puține, dar organice, în contact cu realitatea, cunoștințe portative, fără de care ești pierdut la patul bolnavului¹¹.

⁹ Aurora Popovici-Pavelescu, Text dactilografiat, Arhiva Institutului de Antropologie „Francisc Rainer“, Academia Română. Aurora Popovici-Pavelescu a fost una dintre fostele studente ale Academiei de Arte Plastice, care a luat parte la cursurile profesorului Francisc Rainer.

¹⁰ Prof. dr. Gh. Ghițescu, op. cit, p. 637. Prof. dr. Gh. Ghițescu a fost elev al lui Rainer și a prilejuit cursul de anatomie artistică de la Academia de Arte Plastice între anii 1952 și 1973.

¹¹ Rainer, citat de Dr. G. T. Dinischiotu, «România medicală», nr. 12, 15 iunie 1941, p.195

Imagine-portret din anul
1914, la 40 ani

Elevii săi de la Facultatea de medicină i-au spus peste ani, „cu admirație“ lui Mircea Vulcănescu cum intuiția îl dusesse pe Rainer „la descoperirea unei corelații funcționale între organe fără legături aparente între ele, ba chiar și a unor caractere anatomice importante, pe care studiul cadavrelor nu le îngăduise, ele nefiind vădite decât în structura și funcțiunea organismului în viață.“ Pentru Rainer, unitatea organismului era „o exigență de metodă, o perspectivă a spiritului, un element ascuns, care trebuie să ordoneze mersul operațiilor inteligenței atunci când încearcă lămurirea unui fapt concret, a unei forme“¹².

Rainer s-a adresat și publicului larg în cadrul unor conferințe publice de-a lungul a zece ani, undeva între 1932 și 1942. Claritatea observațiilor sale și limbajul limpede, cuvintele simple, au convins de fiecare dată. Au fost cel puțin două ipostaze: odată în timpul cercetărilor de teren, alături de Dimitrie Gusti¹³, unde, de fiecare dată, Rainer a reușit să-i convingă pe țăranii din satele izolate să colaboreze cu sociologii și medicii veniți în satul lor și, pe de altă parte, a reușit să convingă un public foarte variat, consumator de cultură, de preocupările

sale nișate, care legau filozofia cu biologia, antropologia și literatura universală. Și mai ales de legătura comună, foarte sensibilă și greu sesizabilă, dintre domenii atât de variate. Cele două laturi inseparabile, biologicul și culturalul, creează „Fenomenul Om“. Rainer obișnuia să spună că „orice concepție a vieții izvorăște numai din biologic e subumană, dar nici o concepție a vieții nu trebuie să fie în contradicție cu biologia“. Francisc Rainer a subliniat întotdeauna importanța educației populației.

PIONIERAT ÎN PREDAREA ANATOMIEI

Erudiția construită cu greu încă din anii liceului l-a ajutat pe Rainer să realizeze prima descoperire remarcabilă, iar această descoperire nu a fost realizată numai ca urmare a muncii în saloanele spitalului Colțea, ci, mai ales, ca urmare a asocierii practicii medicale, cu lecturarea în original a operei poetice a lui Goethe. Rainer și-a dezvoltat metoda de lucru și cercetare prin dezvoltarea comparațiilor dintre domenii variate de preocupare, dovedind cât de strânsă este legătura dintre știință și cultură. Astfel, versul lui Goethe „Geprägte Form, die lebend sich entwickelt“, adică „tiparul formei, ce vie se dezvoltă“ l-a ajutat să dea cea mai inovantă definiție a anatomiei umane: „Anatomia este știința formei vii“¹⁴.

Rainer a privit anatomia „ca știință, ca o ramură a biologiei; a prezentat formele anatomice în causalitatea lor mecanică și funcțională“. Rainer avea deopotrivă „spirit de observație și judecată biologică“¹⁵. Rainer a fost fondatorul școlii de anatomie funcțională și biologică, „anatomia cu adevărat științifică din țara noastră“, care nu era descriptivă, nu se baza pe descrierea fragmentară a pieselor organice, „căci aceasta reprezenta un inventar, ci o anatomie funcțională, evoluționistă. Cultura științifică“, spunea Rainer „nu este egală cu informarea sau orientarea“¹⁶.

În metoda de cercetare a anatomiei la Francisc Rainer, anatomia „devine o știință a mișcării, a dezvoltării, a înlănțuirii cauzale în timp și spațiu a formelor, care astfel apar ca fenomene a căror origine este condiționată istoric“ în decursul filogenezei.¹⁷

¹² Mircea Vulcănescu, «Revista Fundațiilor Regale», anul XI, septembrie 1944, nr. 9, p. 493 și p. 495.

¹³ Cine a uitat frumoasa, clara și simpla expunere a lui Fr. Rainer țăranilor din Fundul Moldovei prin care li se explica de ce se fac măsurătorile antropologice și cercetările sanguine, ce înseamnă reacția Meinelcke pentru constatarea sifilisului? «Marele profesor», cum îl numeau țăranii, a reușit să-i facă să înțeleagă rostul lucrurilor și să vină de bună voie în laboratorul său de cercetări, convinși că astfel contribuie la cunoașterea științifică a neamului. Numai cine a lucrat pe teren cu Fr. Rainer poate să-și dea seama de impresionanta, tăcuta, neobosită și entuziasta activitate desfășurată de dânsul nu numai pe tărâmul cercetărilor, dar ceea ce nu se știe, și pe cel practic. Căci Fr. Rainer, pentru întâia oară în țara românească, a creat în satele unde lucra câte o secție medicală, aducând cu sine lăzi ușor transportabile cu medicamente și lăsând la plecare țăranilor fișe de grupele sanguine, din care fac parte, ca și rezultatele reacțiilor Meinelcke.“ (Dimitrie Gusti, În campaniile monografice, «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer», op. cit., pp. 45-56).

¹⁴ Tudor Vianu, Francisc Rainer, savant și umanist, «Viața Românească», anul XV, septembrie 1962, p.109

¹⁵ Z. Iagnov, Profesorul Fr. Rainer, «Revista Științelor Medicale», volumul XXXIII, București, Tipografia Universul, 1945, pp. 666-667.

¹⁶ Dr. I. Spielmann, Francisc Iosif Rainer și posteritatea, «Revista Medicală», anul XV (1969), nr. 4, octombrie-decembrie, pp. 507-508.

¹⁷ Th. Enăchescu, Contribuția prof. Francisc Rainer, «Studii și Cercetări de Antropologie», tomul VII, nr. 2, 1970, p.167.

Fr. Rainer într-o fotografie-portret, din anul 1926

Pentru Rainer era foarte important să aibe „vorba clară, adaptată la lucru, nu ca un actor“. La unul dintre cursurile sale de anatomie, din anul 1920 a spus studenților săi: „Orice formă a substanței vii stimulată fiind răspunde întotdeauna numai prin reacțiile inerente structurii ei. Curentul electric aplicat pe nervul optic dă senzații luminoase, pe nervul acustic senzații auditive, pe limbă senzații gustative“¹⁸. Sau altă dată: „Să nu închipuim că centrii din creier care guvernează articulația cuvintelor sunt identici cu centrii ideatei. De aceea pentru a exprima cât mai potrivit o idee, se impune excitarea acestor centrii. Lucrul acesta nu se poate face mai bine decât articulând în vorbirea noastră cu dinții strânși. Poate cineva să conceapă o idee cât de frumoasă, fără să o poată exprima în cuvinte, dacă acești centri nu sunt exercitați?“¹⁹.

„Era un tip vizual“ își amintesc foștii săi studenți de la cursul de anatomie, „Descriva lucrurile, parcă vederea ar fi fost o acțiune musculară. Figurile din cărți le punea în trei dimensiuni deodată“²⁰. Constantin Parhon, fost coleg de catedră cu prof. Rainer încă de la Iași, spunea la mijlocul anilor 1940: „(...) putem afirma că Rainer este acela care a pus în facultatea noastră bazele anatomiei științifice, concepută astfel cum găsim scris pe frontispiciul institutului pe care l-a condus: «Anatomia este știința formei vii».(...) Rainer a introdus adevăratul învățământ științific al Anatomiei, adică studiul organismului și al organelor, țesuturilor etc ca fenomene al căror determinism trebuie cercetat prin toate mijloacele (...) Menționez în special faptul de a fi pus

Fotografie cu semnătură

în evidență, în mod constant, rolul pe care tracțiunea exercitată de contracțiunile musculare îl are în arhitectura tendoanelor, aponevrozelor și oaselor“²¹. În consecință, Rainer a creat în anatomie „o metodă de gândire și de lucru nouă. Este primul care a dat o nouă orientare studiului anatomiei, (...) unde forma vie este strâns legată de structură și aceasta de funcțiune; este deci expresia structurii funcționale. Rainer a fost printre cei dintâi care s-a ocupat de structurile funcționale și cel dintâi care, la noi în țară, a dat impuls acestor cercetări“²².

ÎNFIINȚAREA ȘCOLII DE ANTROPOLOGIE DE LA BUCUREȘTI

Francisc Rainer este fondatorul antropologiei științifice în țara noastră și în același timp, creatorul școlii de antropologie din capitala țării. Rainer avea o „concepție integraționistă a antropologiei“ fiind pe deplin convins de „raportul strâns dintre biologic și cultural“. Astfel, în concepția raineriană, boala era privită „ca un fenomen de masă“ având și ea o „semnificație antropologică“ putând astfel să lămurască „nu numai condițiile de viață în care a trăit o populație, oferindu-ne precizări asupra gradului ei de vitalitate, precum și indicații de discernere a direcției către care tinde procesul selectiv“²³.

Francisc Rainer preda cursuri de antropologie încă din anul 1923 la Institutul de educație fizică, unde exista catedra de anatomie și antropologie. Au

¹⁸ Arhiva Rainer, Academia Română, secția manuscrise, I. mss 3 a-c, fila 32.

¹⁹ Arhiva Rainer, Academia Română, secția manuscrise, XI. varia.4, p.95.

²⁰ Arhiva Rainer, Academia Română, secția manuscrise, VII. varia.1, fila 29

²¹ Constantin Parhon, în volumul «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944)», op.cit., p.26

²² Conf. dr. O. Vlăduău, Prof. Dr. Rainer, «Chirurgia», anul III, nr. 2-3-4, aprilie-decembrie 1944, p.4

²³ Th. Enăchescu, op.cit., p. 177 și p. 169.

Fr. Rainer în perioada imediat următoare pensionării sale, 1940-1941

fost cele mai vechi cursuri de țara noastră. Punctul final al acestei preocupări este înființarea Institutului de Antropologie în anul 1940. Rainer a popularizat multe câmpuri de cercetare antropologică, pe care le-a făcut cunoscute atât în interiorul sistemului academic, dar și în afara lui, prin intermediul conferințelor publice. Printre cele mai curajoase teme pe care le-a abordat în fața marelui public sunt conferințele *Problema raselor umane și Originea poporului egiptean*. În chestiunea legată de conceptul „rasă“, Rainer a demonstrat „că nu poate exista o rasă pură, și dacă a existat vreodată ea nu s-a putut păstra datorită exodurilor de populație dintr-o margine în alta a continentelor, determinate de nevoia de hrană sau de cataclismele întâmplare pe pământ. Nu putea să admită teoria hegemoniei rasei arice (ariene – n.red.) în cultura europeană și mai ales în cultura vechilor greci, care s-a dezvoltat, după cum susținea el, dintr-o cultură mai veche egeeană și care la rândul ei a stat sub influența culturii popoarelor din bazinul estic al Mediteranei: egipteni și caldeeni“²⁴.

Istoria poporului român se află și în detaliile biodiversității studiate cu instrumentele specifice antropologiei medicale, biologiei și sociologiei, aplicate în ultimul caz de profesorul Dimitrie Gusti și în primele cazuri, de profesorul de anatomie, Francisc Iosif Rainer.

Colaborarea dintre cei doi a dat un plus de valoare cercetării interdisciplinare din țara noastră și a arătat ce poate face unirea științelor aplicate, în înțelegerea fenomenului OM prin prisma bipolarității sale biologice și culturale și din această perspectivă pentru a dezvălui un tablou sintetic al istoriei și evoluției poporului român. Se poate coborî în timp și cu ajutorul biologiei, al analizelor de la-

borator sau al variatelor categorii de măsurători pe care antropologia medicală le subsumează adesea antropologiei culturale. Toate aceste detalii sunt determinante studiului clasic al istoriei.

Concepția generală a cercetării antropologice a coincis în trăsăturile sale esențiale, cu aceea care se realiza cam în același timp în Europa. A mai adăugat cercetarea tipului sanguin. Iar în afara preocupărilor antropologice, a făcut diagnoza serologică a sifilisului și a dat un mare număr de consultații medicale, care au fost foarte căutate îndată ce țărani au simțit că ele nu se fac de formă.

Organizarea cercetării a fost următoarea:

I. Probantul trecea întâi la asistentul însărcinat cu luarea sângelui și executarea reacțiilor pentru stabilirea grupului sanguin și a sero-diagnosticului sifilisului.

II. Pe urmă veneau la mine care făceam lucrarea propriu-zis antropologică, culegerea datelor metrice și descriptive.

III. Un alt asistent, după aceea, lua dactilogramele.

IV. Acum venea rândul asistentului care fotografia.

V. În sfârșit, dacă era cazul, venea consultația dată de doi asistenți clinicieni.

Materialul științific adunat astfel se compune din peste o mie de fișe antropologice, din rezultatele a peste 2.500 de reacții serologice pentru stabilirea grupelor sanguine, din vreo 500 de clișee fotografice purtând fiecare trei vederi ale aceleiași persoane. Fotografia antropologică se realiza respectând tehnica „Orizontalia Franckfurt“, din față, profil și trei sferturi. Asistentul care a fotografiat în cele trei campanii Gusti-Rainer a fost academicianul de mai târziu Ștefan Marius Milcu.

Profesorul Dimitrie Gusti a făcut în aula Academiei Române, o „caldă și pătrunzătoare caracterizare a personalității profesorului Francisc J. Rainer“. Rareori au fost întrunite în mod atât de fericit, așa cum le-am întâlnit la dânsul, strânse într-un singur mănunchi, însușiri ca temeinicia științifică, măiestria organizatoare și noblețea su-

Fr. Rainer într-o ultimă fotografie din anul 1942, la vârsta de 68 de ani

²⁴ Dr. Iacob Mihăilă, Activitatea profesorului Rainer la Institutul Național de Educație Fizică, «Căminul Cultural», Revista de Cultura Poporului, anul XI, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1945, Fundația Regele Mihai I, p. 737

fletească. Profesorul Rainer a fost un adevărat filosof care practică, fără a afișa, înțelepciunea – spre deosebire de atâția care o afișează fără să o practice. Profesorul Rainer a fost un deschizător de drumuri noi și în privința unei antropologii a poporului român, creând fundamentul științific prin cercetările ce le-a făcut pentru întâia oară pe teren, în trei sate românești, care sunt de altfel și primele monografii antropologice sătești din știința mondială! Gândul de recunoaștere al Academiei restituie celui care a creat anatomia ființei vii locul care de drept îi revine printre cei dintâi savanți ai lumii²⁵.

Rezultatele celor trei campanii de la Nereju, Drăguș și Fundul Moldovei au fost publicate în volumul «Enquêtes Anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes» (Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1937), lucrare premiată de Academia Română, în urma căreia Rainer a fost ales membru de onoare al Academiei. De asemenea, Rainer a creat o colecție foarte bogată și unică de cranii (peste 6.000 de piese studiate și catalogate) alături de numeroase mulaje de cranii exotice, o bogată colecție de oase patologice, toate acestea au stat la baza înființării Institutului de Antropologie, care astăzi și poartă numele. Muzeul de Antropologie a fost deschis pentru public la parterul Institutului de Antropologie cu prilejul celui de-al XVII-lea Congres de antropologie și arheologie preistorică găzduit de București în septembrie 1937. Muzeul a fost închis în anul 1952.

PERSONALITATEA RAINERIANĂ ÎN AMINTIREA CONTEMPORANILOR

Pentru cei care l-au cunoscut, Rainer a fost „un exemplar de rasă, cum rar se ivește în mijlocul unei colectivități”²⁶; era un om de „tip cinquecento, cu o cultură clasică, cu o viziune patetică a adevărului”, un adevărat „polihistor umanist de factură enciclopedică”²⁷. Ceea ce era „mai izbitor în firea sa este neliniștea căutării”; era un „neostenit cercetător, aparținând tipului faustic al civilizației noastre”²⁸.

Cu fiecare prilej de întâlnire cu tinerii, cu publicul larg, cu apropiați sau personalități străine, Rainer „scormonea în suflute, căutând grăunțele de aur întrezărit oriunde de Dostoievski. Ridica perdelele de pe ochii tineri în fața grandioaselor spectacole ale naturii. Dezghioca mintea discipolilor

Fr. Rainer stagiar, către 1900. În imagine se află în plan second la costum negru. În primul rând centru, dr. Nicolae Minovici

din carapacea pietrificată de tradiții și deschidea perspective nebănuite privirilor dornice de știință. Învățătura înțeleptului era o lecție de caracter, de demnitate, de îndeplinire a datoriei față de societate – lecție de largă umanitate²⁹.

Rainer a fost mereu preocupat de problema intuiției dinamice și nu o singură dată a fost auzit de asistenții și elevii săi vorbind cu entuziasm de studiile de cromatică ale lui Goethe. La Rainer intuiția „nu era o contemplație pasivă a obiectului, ci calapodul bergsonian – rezultatul unei îndelungate și meticuloase pregătiri a gândului prin observație și reflecție continuă asupra acestuia”³⁰.

Influențat de Goethe, Virchow și Claude Bernard, Rainer a creat un model științific de cercetare, care în viziunea contemporanilor săi „nu a găsit până azi nici imitatori și nici adepți.” Rainer era „impregnat de cultura greacă, a cărei limbă o mânuia, era un adept și adânc cunoscător al operei lui Goethe, care a avut o influență hotărâtoare asupra sa. Cunoscător al școlilor de pictură din diferite epoci, își făcea o plăcere să stabilească legături între anatomia personajelor și felul cum ele erau înfăptuite plastic, artistic”³¹.

Profesorul Rainer a fost pentru mulți dintre elevii săi „o creație excepțională, dotată cu cele mai alese calități de profesor, de organizator și om al umanității, al cinstei și al dreptății, al nobleței și al

²⁵ Dimitrie Gusti, text dactilografiat, o filă, Arhiva Institutului de Antropologie „Fr. Rainer”.

²⁶ Z. Iagnov., op.cit., p. 663.

²⁷ I. Spielmann, op. cit., p. 508 și p. 506.

²⁸ Tudor Vianu, op.cit., p.111.

²⁹ Mihail Sevastos, Prof. Dr. Fr. Rainer, în volumul «Amintiri de la „Viața Românească”», ESPLA, București, 1955, p. 298.

³⁰ Mircea Vulcănescu, volumul «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944)», op. cit., p. 51.

„(...) metoda lui intuitivă, dar îndreptată spre esențe, înțelese ca un fel de norme constitutive de idee, făceau din el aproape un fenomenolog. În această direcție, Fr. Rainer va fi fost unul din cei dintâi care au aplicat această metodă, în chip consecvent în Medicină” (Idem).

³¹ Dimitrie Gusti, volumul «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944)», op.cit., p.46.

înțelepciunii³². Profesorul Ion Zamfirescu își amintește că Rainer „vedea în cuvânt nu numai o haină convențională sau întâmplătoare a ideii, ci însăși funcționarea acelei idei, o materializare a esenței sale. „În cuvânt“ – spunea el – „trebuie să trăiască nu numai sunetul, ci gândirea însăși.“ „Am înțeles de la Rainer“, continua profesorul Zamfirescu, „ce este funcțiunea și ce forță determinantă poate avea ideea de funcțiune în procesele generale de observație și de cunoaștere ale minții“³³. Rainer era în stare „să evoce orice amănunt din *Comedia Umană* a lui Balzac, întreaga gestație intelectuală a quartetelor lui Beethoven sau chiar o năzdrăvănie cu haz din povestirile Baronului de Münchhausen“³⁴.

Rainer a avut o mare aplecare sufletească pentru tineret, spunea apropiaților săi: „Mă simt legat cu toată ființa mea de sufletul uman, îmi pare o crimă să-mi bat joc de tineret“³⁵. Fostul său elev, dr. G.T. Dinischiotu își amintea de orele de anatomie ale primului an de facultate, când profesorul Rainer se străduia „să ne dezvolte puterea de observație pe căi senzoriale multiple, convins că un fenomen nu e bine cunoscut decât atunci când poate fi evocat în mod plastic. Pentru aceasta făceam ore de modelaj după oase, ore de desen pe caietul de anatomie, ore de palpație pe viu. (...) Nimic nu mai apărea banal sub lumina proiectată a unei asemenea înțelegeri. Și uneori, orizontul ce profesorul ni-l deschidea, era atât de larg, încât odată cu fiorul înțelegerii simțeam și acea emoție pe care o trezește mai întotdeauna contactul direct cu marile fenomene ale vieții“³⁶.

Medicul de mai târziu, E. Floru, rememorează excursiile făcute alături de profesor, în grupul de studenți ai primului an la medicină, realizate în jurul Bucureștilor. „Îmi amintesc“, scrie E. Floru „de lecțiile de scrimă într-o după amiază, în preajma mănăstirii Comana. Îmi amintesc de lecturile din Claude Bernard, pe malul lacului Snagov, atunci când lacul nu era asanat și fața lui era acoperită de nuferi. Ce adânc pătrundeau în noi cuvintele marelui cercetător, împletite cu explicațiile profesorului!“³⁷

³² „(...) Probitatea în muncă, pasiunea în lucru, dragostea pentru adevăr, cultul datoriei, respectul muncii și conștiințozitatea în îndeplinirea obligațiilor didactice sunt virtuțile sufletești ale Profesorului Rainer.“ (Dr. O. Vlăduăiu, op. cit., p. 3).

³³ Ion Zamfirescu, în volumul «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944)», op.cit., pp. 86-87.

³⁴ Mircea Vulcănescu, op.cit., p.51.

³⁵ Arhiva Rainer, Academia Română, Manuscrise, III mss.3, Însemnări despre Fr. Rainer, fila77.

³⁶ G. T. Dinischiotu, în volumul «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944)», op. cit., p. 30

³⁷ E. Floru, ibidem, p. 32

Fr. Rainer (la prezidiu, ultimul din dreapta) la inaugurarea Institutului de Antropologie, 1940

Modul de cercetare și elaborare științifică dorit de Rainer era unul ideal: „Spiritul cercetând în răgaz și formulând îndelete, numai sub stimulul plăcerii de subiect“. Sub această proiecție de idei, Rainer „a stimulat intens generații de tineri spre efortul binefăcător al sporirii de intelect. (...) Asta e tot ce contează în lumea noastră: țelul înalt“³⁸.

PROFESORUL RAINER – BIOGRAFIA UNEI PERSONALITĂȚI

Rainer avea principii de viață foarte clare. De moralitate și luptă lăuntrică. De solidaritate cu sufletele care voiau să se înalte prin știință și muncă susținută. Rainer afirma: „Eu nu pot avea un interes pentru un om care nu agită o idee pentru binele general. Eu simt o adâncă recunoștință față de societatea, care mi-a dat o catedră, căci ai mijloace pentru progresul ființei tale. Și grațitudinea mea trebuie să i-o arăt, apărându-i interesele“³⁹. Îndemnul de viață este integrat activității în societate: „Suntem datori să dăm societății cât putem mai mult; și nu avem dreptul să-i purtăm resentiment pentru nedreptăți, fiindcă fiecare suntem mai datori societății decât ne este ea nouă“. Rainer a lucrat „de dragul realizării depline a lucrului îndeplinit“⁴⁰. Viața și împrejurările sunt o călătorie care trebuie privită cu atenție. Recomanda „să nu citești ca și cum te-ai plimba într-un automobil cu viteză mare, ca un american care vrea să vadă Roma, ci ca și cum te-ai plimba într-o trăsură, să aduni priveliștile pe îndelete“⁴¹.

³⁸ Prof. Gr. T. Popa, Prof. Fr. J. Rainer, extras din «Revista Științelor Medicale», nr. 7, decembrie 1944, Tipografia Universul, București, 1945, p. 10.

³⁹ Arhiva Rainer, Academia Română, Manuscrise, III mss.3, fila. 34.

⁴⁰ «În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944)», op.cit., p. 35.

⁴¹ Ibidem, fila 93.

Regina Mamă Elena și Regele Mihai I vizitează Institutul de Antropologie în toamna anului 1940

Rainer și-a construit idealul de viață fiind marcat de trei mari personalități: Virchow, care „prin cercetările sale asupra patologiei celulare, l-a forțat să se sprijine pe concret”; Claude Bernard, care „prin critica medicinei experimentale i-a completat metoda și Goethe, prin studiile critice și poezia sa filozofică”. Intimitatea lucrului îndelung studiat și oferit celorlalți după mulți ani de verificare l-a determinat pe Rainer să afirme că „nu ai dreptul de a vorbi altora decât atunci când vezi ținutul de cunoștințe și idei ca pe o asemenea înălțime; și când ești în stare să-i ridici pe ceilalți la aceeași înălțime, încât să aibă senzația că respiră mai liber și că-i bate vântul înălțimilor”. Pentru a-ți reuși această forță de claritate în vorbire, în argumentare, trebuie mai întâi să porți o confruntare cu slăbiciunile tale, să le birui pe rând. Trebuie să ajungi acolo unde să te poți socoti „singur demn de orice vorbire și orice acțiune conformă cu natura. Nu te lăsa întors nici de critica unora, nici de șoaptele care pot rezulta... Dar, dacă este bine să lucrezi, ori să vorbești, nu te socoti nedemn. Acestea au propria lor călăuză lăuntrică și ascultă de propriile lor instincte. Nu te neliniști, dar mergi drept pe drumul tău, călăuzit de natura ta proprie și natura universală: amândouă de altfel urmează o cale unică”⁴². Încă din anul 1919, Rainer recomanda că „nu trebuie să facem nimănui cinstea de a-i destăinui jignirile aduse sensibilității noastre”⁴³.

Pornind de la îndemnul lui Plutarh din vechime: „Cunoaște-te pe tine însuși și prin aceasta vei cunoaște rostul existenței și întreg universul”, Rainer

Fotografie realizată în curtea reședinței familiei Rainer cu prilejul Congresului Internațional de Antropologie și Arheologie Preistorică găzduit la București în toamna anului 1937.

Primul rând, de la stânga la dreapta: Prof. Nițescu, Lhuer, Lopez-Rez (ministru Spaniei), prof. Șerbakinski (Praga), prof. Stolykwo (Cracovia), prof. Babor, A. de Villemereuil, G. Paul Boncour, Henri Berr (directorul Centrului Internațional de Sinteză), Ivo Franič (Zagreb). Al doilea rând, de la stânga la dreapta: d-na Dr. Rainer, Dr. Floru, Costin Kirițescu, Z. Iagnov, Dr. C. Ciurea, Dr. O. Vlăduțiu, Dr. A. Tudor, Dr. B. Menkes, Dr. Ioanițescu, Dr. Stănescu, Prof. Rainer, Ștefan Popescu, Prof. Bălan, Bartocz Lajos, Ing. Baiulescu.

merge mai departe, spunând că „este un membru amputat al cetății acela care-și desparte sufletul său particular de acela al ființelor cu rațiune, căci sufletul este miezul”⁴⁴. Acest adevăr se aseamănă cu ultimul îndemn lăsat de chimistul Ștefan Minovici înaintea morții sale premature din anul 1935: „Ascultați-vă conștiința, căci ea este sufletul, iar sufletul este divin!”

Rainer a dat glas conștiinței ascultându-și sufletul. A reușit cu adevărat să facă școală, dar și să creeze instituții noi. Institutul de Anatomie și Embriologie din București, iar apoi Institutul de Antropologie, sunt creația lui. Școala de anatomie a fost inovată după metoda sa de gândire și cercetare. Rainer a fost primul care „a dat o nouă orientare studiului anatomiei. El arată că anatomia nu mai este știința cadavrului. Datele anatomiei de cadavru sunt necesare numai ca puncte de plecare pentru desfășurarea gândirii anatomice. (...) Forma vie este strâns legată de structură și aceasta de funcțiune; este deci expresia structurii funcționale”⁴⁵. Rainer este considerat un înfăptuitor al noii orientări în medicină, iar metoda sa, foarte pe scurt însemna „desfășurarea în linii mari și oarecum cinematografică, a organismului de la celulă până la

⁴² Arhiva Rainer, Academia Română, Manuscrise VIII varia 6, filele 70-71.

⁴³ Arhiva Rainer, Academia Română, Manuscrise, III mss.3, fila 59.

⁴⁴ Arhiva Rainer, Academia Română, Manuscrise, VIII varia 6, fila 71.

⁴⁵ O. Vlăduțiu, în volumul « În amintirea profesorului Fr. J. Rainer (1874-1944) », op.cit., p.49.

înfăptuirea lui deplină, interpretarea funcțională a sistemelor din care este construit omul și interdependența lor, sunt probleme care preocupă în mod proeminent cursul de anatomie și hotărăsc cadrul în care sunt prezentate amănuntele ce formează materia științei anatomice⁴⁶.

Despre Rainer și munca sa, Dimitrie Gusti a spus că a fost „o adevărată predică prin experiența vieții sale“ de „benedictin al culturii“.

⁴⁶ Mircea Vulcănescu, op. cit., p. 51.